

**Monitoring voortgang Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie
ten behoeve van het Deltaprogramma 2021**

1 Inleiding en aanpak

Conform de Deltawet rapporteert de Deltacommissaris jaarlijks over de voortgang in het Deltaprogramma. Hiervoor is op hoofdlijnen de "*Metten, Weten, Handelen*" systematiek ontwikkeld, waarbij 4 kernvragen centraal staan:

- *Liggen wij op schema?*
  - *Liggen wij op koers?*
    - *Is de aanpak integraal?*
      - *En werken wij participatief?*

In 2017 is het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) vastgesteld en zijn 7 ambities geformuleerd. Deze 7 ambities hebben centraal gestaan in de uitvraag (zie bijlage 1) waarmee de voortgangsinformatie in de periode december 2018 – februari 2019 is opgehaald. Gekozen is voor een uitvraag die deels kwantitatieve en kwalitatieve informatie opvraagt, ruimte geeft voor toelichting en het aanleveren van aanvullende informatie. Hierbij is nadrukkelijk vermeld –en uitgesproken- dat de rapportage bedoeld is om een zo juist mogelijk beeld te geven van de stand van zaken met betrekking tot de voortgang van de implementatie van de 7 ambities van DPRA, waarbij als peildatum 1 juni 2019 is gekozen. Ook biedt de aangeleverde informatie mogelijkheden voor kennisuitwisseling en praktijk ervaringen, binnen regio's alsook tussen regio's.

De uitvraag bestaat uit 11 vragen, verdeeld over de 7 ambities. Medio januari 2020 is de uitvraag voorgelegd aan de gebiedsoverleggen Bestuurlijk Platform IJsselmeergebied, Rivierenland, West Nederland en Rijnmond Drechtsteden, Regio Oost, Zuid Nederland, Regio Noord en Zeeland. Ook Rijkswaterstaat en Prorail zijn gevraagd om te reageren op de uitvraag.

2 Voortgang per ambitie

Gelet de 7 ambities van RA en met in het achterhoofd de 4 kernvragen van de “*Meten, Weten en Handelen*” systematiek, is per ambitie een meer gedetailleerd overzicht van de voortgang opgesteld worden. In dit overzicht is de aangeleverde informatie per ambitie geaggregeerd tot een landelijk eindbeeld. Dit is hoofdzakelijk een kwalitatieve weergave van de resultaten. Vervolgens is per ambitie een deelconclusie getrokken.

2.1 Kwetsbaarheden in beeld brengen

Als tussendoel is geformuleerd dat eind 2019 alle overheden de kwetsbaarheden in beeld hebben. In de vraagstelling is ingezoomd op de stand van zaken met betrekking tot het uitvoeren van stresstesten en voor welke thema's deze uitgevoerd zijn en welke resultaten dit opgeleverd heeft. Daarnaast is in het DP2017 opgenomen dat de resultaten van de stresstesten openbaar worden gemaakt.

Voortgang

Volgens de uitvraag hebben zo goed als alle gemeenten en waterschappen een stresstest voor hun hele grondgebied uitgevoerd voor alle klimaatdreigingen. Daarvan is meer dan de helft openbaar beschikbaar. Voor de stresstesten die nog niet openbaar zijn is in de uitvraag een verwijzing opgenomen naar de locatie waar deze geüpload kunnen worden.

Bijna overal is 'een' stresstest uitgevoerd, is dit niet op gemeentelijk niveau gedaan dan is er door het waterschap of provincie een stresstest uitgevoerd voor het grondgebied van de gemeente. In sommige gebieden wordt een verdiepende stresstest voor bijvoorbeeld infrastructuur uitgevoerd op provincieniveau.

Deelconclusie

We kunnen concluderen dat de uitvoering van de stresstesten is afgerond. Al blijft de afspraak staan om deze minimaal eens per zes jaar te actualiseren. Er is geen aanleiding om de koers te wijzigen. Het openbaar beschikbaar stellen van de resultaten van de stresstesten is niet op alle plaatsen in Nederland gedaan.

2.2 Risicodialoog voeren en strategie opstellen

Als tussendoel is geformuleerd dat eind 2020 alle overheden gebiedsgerichte dialogen hebben gevoerd en een strategie hebben bepaald. In de vraagstelling is ingezoomd op de stand van zaken met betrekking tot het uitvoeren van risicodialogen, het schaalniveau daarvan en voor welke thema's en of dit vervolgens heeft geleid tot vastgestelde adaptatie strategieën.

Voortgang

Volgens de uitvraag heeft een kwart van de ondervraagde gemeenten een risicodialoog afgerond. In nog eens de helft van de ondervraagde gemeenten loopt er een risicodialoog die naar verwachting is afgerond voor het einde van 2020. In ruim 10 procent van de gemeenten loopt er een risicodialoog die niet zal worden afgerond voor het einde van 2020. In de overige gemeenten is het proces nog niet gestart. Meerdere gemeenten geven aan moeite te hebben met de vraagstelling of 'de' risicodialoog al is gevoerd. Er zijn immers meerdere risicodialogen die gevoerd moeten worden, het zijn steeds wisselende gesprekken met andere gesprekspartners en op een ander detailniveau.

Er zijn nog weinig gemeenten en waterschappen waar er al een vastgestelde adaptatiestrategie bestaat (25%). Adaptatiestrategieën worden op verschillende niveaus opgesteld. Adaptatiestrategieën worden niet aangegeven als knelpunt in het proces.

Deelconclusie

Risicodialogen worden door veel gemeenten gevoerd en zullen grotendeels afgerond zijn voor het einde van 2020. Het voeren van de risicodialogen kan echter vertraging oplopen door de beperking als gevolg van de coronacrisis. Adaptatiestrategieën zijn vaak in concept opgesteld en in afwachting van bestuurlijke vaststelling. Op basis van de aangeleverde resultaten zou er wat meer ingezet kunnen worden op adaptatiestrategieën.

2.3 Uitvoeringsagenda opstellen

Als ambitie is in het Deltaprogramma opgenomen dat uiterlijk eind 2020 alle overheden een uitvoeringsagenda hebben opgesteld. In de vraagstelling is ingezoomd op de vraag of er een uitvoeringsagenda is vastgesteld en zo ja voor welke thema's en of de financiële dekking is geregeld.

Voortgang

Uit de enquête blijkt dat er nog maar zeer beperkt een vastgestelde uitvoeringsstrategie is (+/- 10% van de ondervraagden heeft er een vastgesteld). Bij de dreiging wateroverlast is dit ongeveer het dubbele.

De impulsregeling geeft een extra stimulans om uitvoeringsagenda's op te stellen.

Deelconclusie

Het opstellen van de uitvoeringsagenda's is nog steeds niet vergevorderd en blijft achter bij de gestelde ambitie. De volgorde risicodialoog, adaptatiestrategie, uitvoeringsagenda wordt door de meeste gemeenten en regio's vastgehouden. Vertraging in dit traject, zoals nu bij het voeren van de risicodialogen door de coronacrisis, leiden tot het later vaststellen van uitvoeringsagenda. Adaptatiestrategieën worden niet altijd vastgesteld voordat uitvoeringsagenda's worden opgesteld en vastgesteld. Soms wordt er geen aparte nota klimaatadaptatie opgesteld maar wordt er wel ruimte vrijgemaakt in verschillende projecten en budgetten voor klimaatadaptatie.

2.4 Meekoppelkansen benutten

gevraagd is om informatie aan te leveren of en zo ja op welke wijze in beheer en onderhoud en bij aanleg of ontwikkeling van nieuwe plannen, rekening is gehouden met de RA ambities. Omdat 'meekoppelen' verschillende dimensies heeft is gevraagd door middel van een cijfer aan te geven wat het beeld is van de kansen die worden benut.

Voortgang

De zelfrapportage van meekoppelkansen is behoorlijk positief, in bestaand beheer en onderhoud wordt er een 7,5 gegeven voor het meekoppelen van klimaatadaptatie. In de ontwikkeling van nieuwe projecten ligt dat rond de 7.

Deelconclusie

Meekoppelkansen worden over het algemeen goed benut.

Het lijkt niet nodig om extra middelen in te zetten t.b.v. deze ambitie.

2.5 Ruimtelijke adaptatie in beleid verankeren, reguleren en borgen

Als einddoel is geformuleerd dat alle overheden in 2020 Ruimtelijke Adaptatie in hun beleid verankerd hebben. Dit met als doel Nederland in 2050 waterrobuust en klimaatbestendig te hebben ingericht.

Voortgang

Ruimtelijke adaptatie is nog niet overal helemaal geborgd. Gemiddeld genomen wordt een 6,5 gegeven voor het verankeren van ruimtelijke adaptatie in beleid.

Er wordt vaak verwezen naar opname in omgevingsvisies en verankering bij de nieuwe omgevingswet.

Deelconclusie

Op basis van de antwoorden uit de uitvraag en de verslagen van de werkregio's valt te concluderen dat een integrale verankering van Ruimtelijke Adaptatie in beleid in 2020 niet haalbaar is. Veel gemeenten hebben voor de richting van visiedocumenten gekozen. Nieuw beleid wordt gebaseerd op de visie, hierdoor kan het verankeren in beleid nog meerdere jaren kan duren.

2.6 Handelen bij calamiteiten

Een generieke vraag, waarbij een toelichting is gevraagd of er in het afgelopen jaar schade is ontstaan op een van de thema's (hitte, droogte, wateroverlast en overstromingen).

Voortgang

De nasleep van de droogte van 2018 en 2019 heeft bij veel van de ondervraagden voor schade gezorgd. Wateroverlast iets minder (40%) en hitte weer minder (20%). Voor overstroming zijn er geen schades gemeld.

Deelconclusies

Geen.

2.7 Stimuleren en faciliteren

De vraagstelling voor deze ambitie is opgezet aan de hand van een viertal stellingen, waarop gevraagd is deze te scoren. Hierbij is gevraagd naar een score met betrekking tot de beschikbaarheid van voldoende kennis, capaciteit en budget binnen organisaties en in hoeverre er bereidheid is om adaptatiemaatregelen te nemen.

Voortgang

De uitvraag levert een gevarieerd beeld op, waarbij alleen de stelling "er is genoeg kennis binnen mijn organisatie" grotendeels positief wordt beantwoord. De andere drie vragen worden grofweg voor de helft met "lage mate" en voor de helft met "noch lage noch hoge mate" beantwoord.

Deelconclusie

Het niveau van kennis lijkt in veel organisatie in orde. De capaciteit, geld en de bereidheid van private partijen om maatregelen te treffen zijn minder hoog. Uit de uitvraag blijkt dat in kleinere gemeente het niveau van kennis vaak lager is. Het intensiever delen van kennis binnen werkregio's en gebiedsoverleggen zou kunnen helpen om dit te ondervangen.

2.8 Praktijkvoorbeelden

Gevraagd is naar uitgevoerde of nog in uitvoering zijnde projecten of maatregelen, waarbij ook gevraagd is of deze illustratief kunnen zijn voor opname in het DP2020.

Voortgang

De uitvraag heeft een lijst van tientallen voorbeeldprojecten opgeleverd.

Deelconclusie

Geen. De aangeleverde voorbeeldprojecten worden zoveel mogelijk opgenomen op de voorbeeldenkaart op www.ruimtelijkeadaptatie.nl/voorbeelden.

3 ProRail en Rijkswaterstaat

ProRail en Rijkswaterstaat zijn beiden organisaties die zorg dragen voor landelijke netwerken. In de uitvoering van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie krijgen zij te maken met vergelijkbare uitdagingen. Daarom worden de voortgang bij deze organisaties in dit hoofdstuk in samenhang bekeken.

Samenwerking

Rijkswaterstaat en ProRail hebben in de afgelopen jaren informeel samengewerkt en kennis uitgewisseld op het gebied van klimaatadaptatie. Dit jaar is deze samenwerking wat meer geformaliseerd door het op te nemen in de 'strategische alliantie RWS ProRail'.

Kwetsbaarheden in beeld brengen

Rijkswaterstaat heeft in 2019 de stresstest hoofdwegennet (HWN) afgerond. Dit jaar zullen ook de stresstest hoofdvaarwegennet (HVWN) en hoofdwatersysteem (HWS) worden afgerond.

ProRail heeft in 2019 een kwetsbaarheidsanalyse spoor uitgevoerd. In 2020 is ook de kwetsbaarheidsanalyse van de stationsinfrastructuur afgerond. In deze kwetsbaarheidsanalyse zijn bliksem en storm toegevoegd aan de vier dreigingen die zijn gedefinieerd in het deltaprogramma ruimtelijke adaptatie. Het spoornetwerk is namelijk relatief erg gevoelig voor deze dreigingen.

Risicodialoog voeren en strategie opstellen

Zowel ProRail als Rijkswaterstaat is dit jaar begonnen met interne en externe risicodialogen. In Limburg heeft een risicodialoog plaatsgevonden waaraan ProRail, Rijkswaterstaat, de Provincie, de Veiligheidsregio en 2 gemeenten hebben deelgenomen. Hieruit is gebleken dat het belangrijk is om de inzichten van de verschillende organisaties te delen om elkaars uitgangspunten te begrijpen. De woningbouw houdt bijvoorbeeld rekening met 30-40cm aan wateroverlast, terwijl 20cm voor ProRail al funest is.

De interne risicodialoog is voor zowel Rijkswaterstaat als ProRail een belangrijk middel om de stresstest aan te scherpen. Binnen de regionale dienstonderdelen zit heel veel kennis over de staat van het areaal. Voor ProRail is deze kennis bijvoorbeeld essentieel om tot een goede inschatting van kosten en afhandelsscenario's van de klimaatdreigingen te komen.

Rijkswaterstaat zal dit jaar bij 2 of 3 dienstonderdelen een interne risicodialoog voeren. Op basis van de regionale adaptatiestrategieën die uit deze risicodialogen voortkomen zal dan een nationale adaptatiestrategie worden opgesteld.

Uitvoeringsagenda opstellen

Voor het opstellen van een uitvoeringsagenda zijn Rijkswaterstaat en ProRail afhankelijk van het Ministerie IenW en het beleidskader dat wordt ontwikkeld. Volgens de planning zal dit beleidskader dit jaar worden afgerond. Zowel Rijkswaterstaat als ProRail zit aan bij de ontwikkeling van dit beleidskader.

Meekoppelkansen benutten

Klimaatadaptatie standaard meekoppelen bij projecten is een uitdaging voor beide organisaties. Rijkswaterstaat heeft in voorgaande jaren hier stappen in gezet met een handreiking klimaatadaptatie en opname van klimaatadaptatie in de MER systematiek. Knelpunt op dit moment is dat er geen normen zijn opgenomen voor klimaatadaptatie in de MER, waardoor dit in de vergelijking niet goed naar voren komt.

Bij ProRail is klimaatadaptatie geïncorporeerd in de "aanpak duurzaam werken". Afgelopen jaar is er een digitale handreiking opgeleverd waarmee projecten voor de eigen projectlocatie direct informatie kunnen vinden om een goede eerste inschatting te

maken van de klimaatdreigingen in dat gebied. Op basis van deze informatie wordt gekozen hoe sterk er op klimaatadaptatie wordt ingezet.

Ruimtelijke adaptatie in beleid verankeren, reguleren en borgen

Het beleidskader klimaatadaptatie dat wordt ontwikkeld in samenwerking met het Ministerie IenW en andere partijen zal de basis vormen voor hoe klimaatadaptatie zal worden geborgd in beleid van ProRail en Rijkswaterstaat.

Handelen bij calamiteiten

Bij Rijkswaterstaat is handelen bij calamiteiten op andere manieren ingeregeld. Deze ambitie is niet van toepassing op programma klimaat bestendige netwerken. Bij ProRail bestaat er een beeld van de calamiteiten die dit jaar zijn opgetreden als gevolg van klimaatverandering, maar dit is niet uitputtend.

Stimuleren en faciliteren

Voor beide organisaties geldt dat de capaciteit die beschikbaar is voor het uitvoeren van het deltaprogramma ruimtelijke adaptatie dit jaar aanzienlijk is gegroeid. Rijkswaterstaat heeft dit jaar een formele opdracht gekregen van het Ministerie van IenW voor de uitvoering van het deltaprogramma ruimtelijke adaptatie. De gesprekken over deze opdracht hebben zeer lang geduurd. Daardoor heeft Rijkswaterstaat niet het gevoel dat ze optimaal gefaciliteerd is.

Binnen ProRail is het 'Project Klimaatbestendig Spoor netwerk' opgezet om aan de hand van interne en externe dialogen, onderzoeken en research een klimaatadaptatiestrategie uit te werken voor het spoor netwerk. De gesprekken tussen ProRail en het Ministerie van IenW over de financiering moeten nog worden gevoerd.

4 Conclusies

Op basis van de resultaten van de uitvraag 2020 kunnen onderstaande conclusies getrokken worden:

1. De ambities in het Deltaplan ruimtelijke adaptatie zijn niet te behalen door een lineair ingegeven stappenplan te doorlopen. Het betreft een iteratief proces waarbij continu gewerkt moet worden aan bewustwording, urgentie, duiding en handelingsperspectief. Dit vraagt tijd, capaciteit en aandacht binnen organisaties op alle schaalniveaus.
2. De ambitie om in elke gemeente voor alle vier de thema's een stresstest uit te voeren voor 2020 lijkt gehaald.
3. Het uitvoeren van risicodialogen is op de meeste plekken gestart en naar verwachting rond de meerderheid deze af voor eind 2020. Risicodialogen zijn opgestart vanuit de analyse van de stresstesten en zijn bij uitstek het middel om meer bewustwording te vergroten, urgentie en handelingsperspectief te bepalen, en het onderwerp klimaatadaptatie breed te positioneren in relatie tot andere gebiedsopgaven. De ambitie om voor eind 2020 in elke gemeente de risicodialogen te hebben afgerond lijkt echter niet gehaald, gezien de voortgang lijkt dit in 2021 wel te lukken.
4. Het opstellen van uitvoeringsagenda's is nog niet overal gestart van start gegaan en naar verwachting zal dit eind 2020 niet leiden tot vastgestelde landsdekkende uitvoeringsprogramma's, waarin de voornemens ten aanzien budget en capaciteit ook vastgelegd zijn. De uitvoeringsagenda's volgen veelal op de risicodialogen en het opstellen daarvan zal op plaatsen in 2021 van start gaan. Er zijn in het land wel diverse goede voorbeelden van uitvoeringsagenda's te vinden.
5. Er zijn veel werkregio's waar meekoppelkansen lokaal en regionaal benut worden. Niet alle kansen kunnen direct meegenomen worden; In sommige gevallen worden er kansen gemist maar het algemene beeld is wel positief. Dit blijft aandacht vragen.
6. Stimuleren en faciliteren kent geen tussendoel; gerapporteerd is dat bij meerdere gemeenten beperkt capaciteit en budget beschikbaar is wat naar verwachting verandert op het moment dat er vastgestelde uitvoeringskaders beschikbaar zijn.
7. Verankering van RA in al het beleid zal naar verwachting niet voor 2020 gerealiseerd worden. Wel worden hier goede stappen gezet en wordt bij de ontwikkeling van nieuw beleid klimaatadaptatie (bijna) altijd meegenomen.

BIJLAGEN

1 uitvraag monitoring DPRA t.b.v. DP 2020

BIJLAGE 1: Uitvraag en toelichting monitoring voortgang DPRA ten behoeve van DP2021

Algemeen

Deze vragenlijst wordt ingevuld door werkregio/gemeente, waarna per gebiedsoverleg een gebundeld deelproduct ontstaat, wat gebruikt wordt als bouwsteen voor de landelijke voortgangsrapportage.

Naam gemeente/waterschap/provincie:

Onderdeel van gebiedsoverleg:

Kwetsbaarheden in beeld brengen

Tussendoel: eind 2019 hebben alle overheden de kwetsbaarheden in beeld.

1. Is een stresstest uitgevoerd?

Droogte	volledig	grondgebied	-stedelijk gebied	-landelijke gebied	-nee	
Hitte		volledig	grondgebied	-stedelijk gebied	-landelijke gebied	-nee
Wateroverlast		volledig	grondgebied	-stedelijk gebied	-landelijke gebied	-nee
Overstroming		volledig	grondgebied	-stedelijk gebied	-landelijke gebied	-nee

2. Als de stresstesten online beschikbaar zijn, wat is het internetadres?

Risicodialoog voeren en strategie opstellen

Tussendoel: eind 2020 hebben alle overheden gebiedsgerichte dialogen gevoerd en strategie bepaald.

3. Hebben er risicodialogen plaatsgevonden?

Ja
Loopt, klaar voor eind 2020
Loopt, niet klaar voor eind 2020
Nee

4. Is er een vastgestelde adaptatiestrategie?

Ja
Nee

Uitvoeringsagenda opstellen

Tussendoel: eind 2020 hebben alle overheden een uitvoeringsagenda opgesteld.

5. Is er een vastgestelde uitvoeringsagenda?

Droogte	ja-nee
Hitte	ja-nee
Wateroverlast	ja-nee
Overstroming	ja-nee

Meekoppelkansen benutten

6. Houden de betrokken organisaties in het beheer (bijvoorbeeld van rioleringen, openbare ruimte, groen) rekening met de mogelijke effecten van klimaatverandering?

0-10

7. Wordt bij de ontwikkeling van nieuwe plannen (bijvoorbeeld woningbouw, openbare ruimte, infrastructuur, energietransitie) rekening gehouden met de mogelijke effecten van klimaatverandering?
0-10

Ruimtelijke adaptatie in beleid verankeren, reguleren en borgen

Einddoel: in 2020 hebben alle overheden ruimtelijke adaptatie in hun beleid verankerd

8. Is ruimtelijke adaptatie en het beperken van de gevolgen van klimaatverandering verankerd in het huidige beleid?

0-10

Handelen bij calamiteiten

9. Is er het afgelopen jaar schade ontstaan op een van de vier thema's?

Droogte	ja-nee
Hitte	ja-nee
Wateroverlast	ja-nee
Overstroming	ja-nee

Stimuleren en faciliteren

10. In welke mate zijn de volgende stellingen van toepassing op de werkregio: ;“vink aan wat op uw organisatie van toepassing is”
- Er is genoeg kennis binnen mijn organisatie om de benodigde aanpassingen in de ruimtelijke inrichting die bijdragen aan klimaatadaptatie te realiseren.
  - Er is genoeg capaciteit (mankracht) op het gebied van klimaatadaptatie.
  - Er is genoeg geld voor klimaatadaptatie
  - Private partijen zijn over het algemeen bereid om adaptatiemaatregelen te nemen.

[In zeer lage mate / lage mate /noch lage noch hoge mate / hoge mate / zeer hoge mate]

Praktijkvoorbeelden

11. Welk project of maatregel is uitgevoerd/in uitvoering die als goed voorbeeld kan dienen voor anderen? (om eventueel te illustreren in het deltaprogramma)